

MINISTRI KÄSKKIRI

Tallinn

30.03.2026 nr 59

Kultuurimälestise andmete muutmine

Muinsuskaitseaduse (edaspidi *MuKS*) § 14 lg 1, § 19 lg 1 ja § 20 lg 6 alusel:

1. Muudan kultuuriministri 01.09.1997 määruse nr 59 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ lisa punkti 1403, asendades mälestise Linnus „Kloodi Pahnimägi“ (kultuurimälestiste registri nr 10354) nimetuse nimetusega Linnus ja asulakoht.
2. Muudan mälestise piiri ja kehtestan uue piiri vastavalt kaardile käskkirja lisas 1.
3. Muudan kaitsevööndi piiri ja kehtestan uue kaitsevööndi vastavalt kaardile käskkirja lisas 1.

Muinsuskaitseametil kanda mälestise ja kaitsevööndi andmed kultuurimälestiste registrisse ja riigi maakatastrisse ning teha käskkirja teatavaks menetlusosalistele.

Käskkirja on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul käskkirja avaldamisest Riigi Teatajas, esitades kaebuse halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud tingimustel ja korras

I. Asjaolud

- 1.1. Rakvere vallas Päide ja Veltsi külade piiril asuv arheoloogiamälestis Linnus „Kloodi Pahnimägi“ (kultuurimälestiste registris nr 10354) võeti kultuurimälestisena riikliku kaitse alla kultuuriministri 01.09.1997 määrusega nr 59 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ lisa punktiga 1403.
- 1.2. Vahemikus 2019. ja 2022. esitati Keskkonnaametile mitu Veltsi uuringuruumide geoloogilise uuringuloa taotlust, millega seoses küsis Keskkonnaamet Muinsuskaitseameti seisukohta. Kuna geoloogiline uuring ning sellega seotud tegevused mõjutavad nii arheoloogilise kultuurikihi säilimist linnusel ja kaitsevööndi alal kui ka mälestisele sobiva ja toetava keskkonna ning mälestisega seotud kultuuriväärtuslike elementide säilimist, tekkis küsimus, kas esineb vajadus mälestise ja selle kaitsevööndi piiride täpsustamiseks. Mälestise piiri täpsustamise menetluse algatamise vajaduse üle otsustamiseks tellis Muinsuskaitseamet 2021. aastal eksperdihinnangu arheoloog Tõnno Jonuksilt.
- 1.3. 12.11.2020 tegi Rakvere Vallavalitsus ettepaneku algatada mälestise kaitsevööndi suurendamise menetlus Kiigemetsa katastriüksusel (KÜ 66101:001:0195). Ettepaneku tegemise põhjendusena tõi vallavalitsus välja asjaolu, et OÜ Largemar on esitanud geoloogiliste uuringute taotlusmaterjalid, mis hõlmavad osaliselt ka kinnismälestise ala. Juhul, kui kaevandamiseks luba saadakse, muutuks mälestist ümbritsev ruumiline kontekst olematuks, kuna see kaevataks läbi.
- 1.4. 17.12.2020 esitas Kiigemetsa katastriüksuse (KÜ 66101:001:0195) omanik P.N. Muinsuskaitseametile ettepaneku vähendada mälestise ala selliselt, et see jääks vaid Pahnimäe katastriüksusele (KÜ 66201:001:0534), ja kaotada mälestise kaitsevöönd või vähendada seda selliselt, et see asuks vaid Pahnimäe, st mitte Kiigemetsa katastriüksusel.

Ühtlasi paluti arvesse võtta omandiõiguse piiramist. Seejuures esitati arvamus, et mälestis ei vasta osaliselt või täielikult arheoloogiamälestise riikliku kaitse kriteeriumitele, mistõttu oleks mälestise ja kaitsevööndi ala vähendamine põhjendatud. Muinsuskaitseamet vastas mälestise ala ja kaitsevööndi vähendamise ettepanekule 11.01.2021, selgitades oma vastuses, et tegu on maastikuliselt imposantse ja väga hästi säilinud linnusega, mille elemendid jagunevad Pahnimäe ja Kiigemetsa kinnistute vahel. Ühtlasi täpsustas Muinsuskaitseamet, et mälestise piiride muutmine ei hõlmaks üksnes Kiigemetsa katastriüksust, vaid piirkonda vaadeldaks tervikuna. Muinsuskaitseamet teavitas muuhulgas, et menetlusprotsessi käigus tellitakse arheoloogiline ekspertiis, millega selgitatakse välja maa-ala kultuuriväärtus ja selle ulatus.

- 1.5. 19. ja 30.10.2021 teostas arheoloog Tõnno Jonuks eksperdihinnangu¹ (edaspidi *eksperdihinnang*) koostamise raames linnuse alal ja selle lähiümbruses arheoloogilise uuringu. Selle käigus kaevati alale prooviauke ning kasutati otsinguvahendit, et teha kindlaks pinnases esineva arheoloogilise materjali olemasolu. Arheoloogilise uuringu tulemuste ning varasemalt teada olevate andmete analüüsimise alusel koostati mälestise piiride ja kaitsevööndi ulatuse osas eksperdihinnang. Eksperdihinnangus toodi kokkuvõtvalt välja, et senine mälestise ala ei hõlma kogu linnusega seotud struktuure ega arheoloogilise kultuurikihiga maa-ala ning mälestise ja kaitsevööndi piiride määramisel tuleb arvestada kogu loodusliku pinnavormiga, millel linnus paikneb ja mis oli osa kaitserajatisest kui tervikust, ning linnusega lahutamatu seotud asulakohaga selle põhjaküljel. Muinsuskaitseamet kiitis eksperdihinnangu aruande² heaks 29.12.2021 ja otsustas algatada mälestiseks olemise muutmise menetluse.
- 1.6. 01.09.2021 tegi Rakvere Vallavalitsus ettepaneku võtta ajutise kaitse alla linnuse lähiümbrus, millel plaanitakse Muinsuskaitseameti tellimisel teha uuringud mälestise piiride täpsustamise eesmärgil. Ettepanek tehti seoses 17.08.2021 vallavalitsusele Keskkonnaametilt laekunud teatega Veltsi II liivakarjääri keskkonnaloa taotluse menetlusse võtmise ja taotluse kohta arvamusel küsimisega.
- 1.7. 02.09.2021 saatis Keskkonnaamet Veltsi IV uuringuruumi geoloogilise uuringuloa andmise otsuse eelnõu tutvumiseks ja arvamusel avaldamiseks, millele Muinsuskaitseamet vastas 17.09.2021, juhtides tähelepanu, et Muinsuskaitseamet on sõlminud lepingu eksperdihinnangu tegemiseks, mille üheks eesmärgiks on esitada ettepanekud Kloodi Pahnimäe linnuse ala ja selle kaitsevööndi säilitamise või muutmise kohta. Ühtlasi toodi välja, et seoses eksperdihinnangu tellimisega vaatas Muinsuskaitseamet üle geoloogiliste uuringute läbiviimise meetodika ning jõudis järelduseni, et juhul, kui uuringute käigus tuleb puuraukude asemel kaevata kaeveõõned, seab see takistused eksperdihinnangu tegemisele, kuna kaeveõõnte kaevamisel eemaldatakse suures ulatuses pinnast ning selles leiduvad võimalikud koha peal lasuvad arheoloogilised struktuurid ja kihid. Kuna geoloogilise uuringu läbi viimisega kaasneb oluline oht, et maa-ala võimalikud kultuuriväärtuslikud elemendid võivad enne eksperdihinnangu tegemist hävida või neid võidakse rikkuda, võttis Muinsuskaitseamet linnuse vahetus läheduses oleva asulakoha ajutise kaitse alla 17.09.2021 Muinsuskaitseameti peadirektori käskkirjaga nr 56-A.
- 1.8. 06.10.2021 esitasid P.N., Osaühing Largemar ja Päide Liiv OÜ Muinsuskaitseametile vaide, millega taotleti Muinsuskaitseameti 17.09.2021 käskkirja nr 56-A ajutise kaitse kehtestamiseks asulakohas ja Muinsuskaitseameti 17.09.2021 Keskkonnaametile edastatud arvamusel kehtetuks tunnistamist. Muinsuskaitseamet vastas vaidele 16.11.2021, et

¹ Arheoloogiliste uuringute aruanne Kloodi Pahnimäe linnusel (reg-nr 10354) ja ajutise kaitse all oleval asulakohal (reg-nr AK 31147) ning eksperdihinnang mälestise ja selle kaitsevööndi ulatuse ja piiride kohta, 2021. OÜ Muinaslabor, Tõnno Jonuks: [L-26591_Aeelu_2021_JonuksT_linnus-10354_ak-A31147_L-Virumaa_KloodiPahnimagi.pdf](#)

² Link T. Jonuksi eksperdihinnangule (2021), mis on samuti leitav kultuurimälestiste registris mälestise nr 10354 infost: [L-26591_Aeelu_2021_JonuksT_linnus-10354_ak-A31147_L-Virumaa_KloodiPahnimagi.pdf](#)

vaidlustatud käskkirja otsustati täiendada põhjendustega, kuid vaie jäeti rahuldamata. Keskkonnaametile esitatud arvamuse osas asus Muinsuskaitseamet seisukohale, et arvestades haldusmenetluse seaduse § 72 lg 2 ei ole vaie menetlustoimingu ehk loamenetluse käigus antud arvamuse peale lubatav. Arvamust kui menetlustoimingut saab vaidlustada vaid koos sisulise otsusega ehk Keskkonnaameti poolt geoloogilise uuringuloo kohta tehtava otsusega.

- 1.9. 01.11.2021 edastas Keskkonnaamet Muinsuskaitseametile Veltsi IV uuringuruumi uuringuloo andmise korralduse ja loa täiendatud eelnõu tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks. Muinsuskaitseamet vastas 05.11.2021, et nõustub geoloogilise uuringu loa väljastamisega, kuna geoloogiliste uuringute eelnõus on välja toodud Muinsuskaitseameti soovil täiendavad tingimused: kohustus küsida Muinsuskaitseametilt tööde tegemise luba enne välitööde teostamist; kaeveõõnte rajamise keeld Veltsi IV uuringuruumi teenindusmaal enne kultuuriväärtuste kindlaks tegemist ja eksperdihinnangu valmimist; juhul kui uuringu raames on vajalik teostada raiet, tuleb sellest eelnevalt anda teada ka Muinsuskaitseametile.
- 1.10. 17.12.2021 arutas Muinsuskaitseameti arheoloogiapärandi eksperdinõukogu ajutise kaitse all oleva asulakoha kaitse alla võtmise ning Linnuse „Kloodi Pahnimägi“ ja selle kaitsevööndi piiride muutmise küsimusi. Eksperdinõukogu nõustus Tõnno Jonuksi eksperdihinnangus antud soovitustega.
- 1.11. Muinsuskaitseamet teavitas 27.01.2022 Rakvere Vallavalitsust ja vaide esitanud osapooli (P. N., Osahing Largemar ja Päide Liiv OÜ) esindavat advokaadibürood Kaevando & Partnerid, et arvestades eksperdihinnangu tulemusi ja eksperdinõukogu seisukohta algatab Muinsuskaitseamet mälestiseks olemise muutmise menetluse.
- 1.12. 17.03.2022 pikendas Muinsuskaitseamet ajutise kaitse tähtaega peadirektori käskkirjaga nr 23-A kuni 17.09.2022 ning vähendas ajutise kaitse alla võetud maa-ala suurust vastamaks alale, mida plaanitakse mälestiseks tunnistada. Menetlusosalisi teavitati sellest 23.03.2022.
- 1.13. 21.07.2022 saatis Muinsuskaitseamet Keskkonnaametile täiendava seisukoha geoloogilise uuringuloo väljastamise kohta Veltsi IV uuringuruumis. Muinsuskaitseamet selgitas pikendatud ajutise kaitse alaga seotud asjaolusid, sh rakenduvaid nõudeid. Muinsuskaitseamet oli tutvunud Päide Liiv OÜ esitatud ettepanekutega ning esitas täpsustatud seisukohad, et nõustutakse endiselt Veltsi IV uuringuloo taotluse menetlusega kui uuringuloo eelnõusse kantakse tingimused: menetluses oleva mälestise alal võib geoloogilist uuringut läbi viia puuraukude meetodil, kui on tagatud arheoloogiline uuring; ajutise kaitse alal on lubatud geoloogiline uuring, kui kaeveõõnte rajamisel on tagatud arheoloogilise uuringu läbi viimine; arheoloogiliseks leiukohaks määramise menetluse alal on lubatud teha geoloogiline uuring, kuid peale menetluse läbi viimist on alal kohustus teha arheoloogiline uuring. Ühtlasi juhtis Muinsuskaitseamet tähelepanu, et kaitse all oleva linnuse „Kloodi Pahnimägi“ alal ei ole geoloogilise uuringu tegemine lubatud, kuna puuraugud ja kaeveõõned võivad lõhkuda linnusega seotud struktuure.
- 1.14. 28.01.2026 teavitas Keskkonnaamet Muinsuskaitseametit, et on võtnud menetlusse Päide Liiv OÜ 07.01.2026 esitatud taotluse, mille kohaselt soovitakse keskkonnaluba mäeeraldisel täiteliiva kaevandamiseks. Taotletav Veltsi IV liivakarjäär asub Pahn (KÜ 66201:001:0958) kinnistul ja jääb osaliselt mälestise kavandatava kaitsevööndi alale.
- 1.15. 13.02.2026 vastas Muinsuskaitseamet Keskkonnaameti teavitusele, et on taotluse sisuga tutvunud, soovib olla kursis selle edasise menetlusega ning ühtlasi ei nõustu Veltsi IV liivakarjääri maavara kaevandamise loa taotlusega esitatud kujul, sest kaevandamine linnuse ja asulakoha kavandatava kaitsevööndi alal on vastuolus mälestise kaitsevööndi eesmärkidega ning mälestist ümbritsev keskkond ja ruumiline kontekst muutuks pöördumatult.
- 1.16. 20.02.2026 teavitas Keskkonnaamet, et on peatanud 07.01.2026 esitatud Veltsi IV liivakarjääri keskkonnaloo taotluse menetluse kuni arheoloogiamälestise Linnus „Kloodi

Pahnimägi“ kaitsevööndi piiride muudatuse menetluse lõpuni või uute asjaolude selgumiseni.

- 1.17. Käskkirja kohaselt muudetakse 01.09.1997 määruse nr 59 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ punktis 1403 arheoloogiamälestise Linnus „Kloodi Pahnimägi“ (kultuurimälestiste registri number 10354) nimetust nii, et selle uueks nimetuseks saab „Linnus ja asulakoht“ (edaspidi ka *mälestis*), ja kehtestatakse mälestisele piir, mis hõlmaks linnust ja seda ümbritsevat asulakohta, samuti muudetakse mälestise kaitsevööndi ulatust. Muudatuste aluseks on eksperdihinnang, mille kohaselt seni kaitse alla võetud ala ei taga mälestise ja seda ümbritseva kultuuriväärtusliku keskkonna terviklikku säilimist.

II. Mälestise koosseis ja piir

- 2.1. Mälestise koosseisu kuuluvad muinasaegne linnus ja asulakoht.
- 2.2. Mälestise senine ala, mis hõlmas linnuse platood ning seda vahetult ümbritsevaid valle ja nõlvasid, oli ligi 2,93 ha suurune. Mälestise senine piir lähtus alusandmetest (topograafilistest kirjeldustest) ja linnuse maastikul füüsiliselt eristatavast kujust.
- 2.3. Mälestise piire muudetakse, sest senine ala ei hõlma kogu linnuse ja asulakohaga seotud struktuure ega arheoloogilise kultuurikihiga maa-ala. Uue piiri määramisel arvestatakse eksperdihinnangu ja arheoloogiapärandi eksperdinõukogu soovitusi, mis tuginevad ajaloolistele allikatele, säilinud linnuse elementidele ning asulakoha kultuurikihi ja seotud arheoloogiliste leidude levikule.
- 2.4. Piir jälgib läänes, lõunas ja idas loodusliku pinnavormi jalamit, hõlmates ka kaht oosi idanõlva all olevat termokarsti lohku, mille põhja ladestunud paksude setete all võib eksperdihinnangule tuginevalt olla arheoloogilisi leide. Põhja suunas on kaitsealuse ala piiriks oosi põhjapoolset ja lõunapoolset osa eraldav madalam nõgu, mis võib vähemalt osaliselt olla inimtekkeline.
- 2.5. Mälestis paikneb osaliselt Kiigemetsa (KÜ 66101:001:0195) kinnistu idapoolses osas, hõlmates vähem kui poolt kinnistut, ja Pahnimäe (KÜ 66201:001:0534) kinnistu lõunapoolses osas, hõlmates ligi poolt kinnistut. Mälestise ala hõlmab nii linnust kui sellega lahutamatult seotud pinnavorme ja asulakohta. Ligi 6,02 ha suuruse mälestise ala piir on toodud käskkirja lisas 1.

III. Riikliku kaitse eeldus

- 3.1. MuKS § 10 lg 1 kohaselt on riikliku kaitse alla võtmise eeldus, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala esindab Eesti ainelise kultuuripärandi väärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muu kultuuriväärtus. Riikliku kaitse eelduse hindamisel lähtutakse kultuuriministri 15.05.2019 määrmuses nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“ (edaspidi *määrus*) sätestatud kriteeriumitest. Asi või maa-ala võib vastata mitmele, kuid ei pea vastama igale kriteeriumile. Kriteeriumid võivad olla erineva kaaluga.
- 3.2. Kloodi linnuse ja asulakoha puhul on riikliku kaitse üldistest kriteeriumitest kaalukamad selektiivsus ja originaalsubstantsi säilivus.

Riikliku kaitse üldised kriteeriumid

- 3.3. Riikliku kaitse üldistest kriteeriumitest vastab mälestis:
  - 3.3.1. selektiivsuse kriteeriumile (määruse § 2 p 2), kuna mälestis on selgelt eristuv objekt ja looduses vaadeldav otsene märk inimeste tegevusest maastikul. Linnus ja asulakoht on arheoloogiliste uuringute põhjal dateeritud I aastatuhandesse pKr. Selle ajastu mälestised on tüüpiliselt vähese leiumaterjaliga ja neid on vähe uuritud ehk iga selleaegne muistis on olulise tähendusega ning iga leid suure kultuuriväärtusega. Linnusevallist põhja pool tasasel oosialal on tuvastatud võimalik külapidude koht või kiigeplats, mis näitab, et ala on olnud

kogukondade jaoks oluline ka pärast linnuse ja asula algse funktsiooni kadumist. Samalt alalt on leitud uusaegse, 19. sajandi lõpu kuni 20. sajandi alguse hoonepõhi;

- 3.3.2. originaalsubstantsi säilivus kriteeriumile (määruse § 2 p 3). Maastikuliselt on Kloodi Pahnimägi hästi säilinud ja selgelt äratuntav maamärk. Pahnimäe oos on loodusliku pinnavormina osa mälestise originaalsubstantsist, kuna see oli linnuse ja asulakoha asukohavaliku ja rajamise eelduseks. Ajalooliselt on teada, et looduslikke pinnavorme on linnuste kasutusajal kaitsefunktsioonist lähtuvalt ümber kujundatud. Linnusest on säilinud seda ümbritsenud inimtekkeline muldvall, milles on arheoloogiliste uuringute käigus tuvastatud linnust ümbritsevate kaitserajatiste jäänuseid. Leidude järgi on linnus ja asulakoht dateeritud I aastatuhandesse pKr.

Arheoloogiamälestise kriteeriumid

- 3.4. Mälestis vastab vanuse ja asukoha kriteeriumile (määruse § 4 p 1). Mälestis paikneb Haljala ja Rakvere vahelise tee ääres kõrgel põhja-lõuna suunalisel vallseljakul. 1951. aastal toimunud arheoloogilistel uuringutel tuvastati linnuse hoovis ja vallist põhja pool õhuke kultuurikiht väheste leidudega, mis dateeriti I aastatuhande pKr II poolde, seejuures vanim leid, kuldfooliumiga kaetud kaksikhelmes, on dateeritud 3.–5. sajandisse. Leide tuli ühtlasi linnuse valli välisjalamiilt ning sellest võib järeldada, et põhjavalli esisel tasasemal alal oli lühiajaline linnusega samaaegne asula. Linnuse vallis täheldati lisaks kaht eriaegset ehitusjärku. Kuigi linnus jäeti maha II aastatuhande pKr alguses, on Eesti keskaja algusest pärinevas „Taani hindamis-raamatus“ (1240) mainitud Pahnimäe ümbritsevad külad. Samuti on võimalik, et linnamäe kasutati keskajal külade kogunemispaigana edasi. 2021. aastal tuvastati välitööde käigus linnuse loodeküljel 19.–20. sajandi vahetusse dateeritud maja ase. Lisaks leiti Pahnimäe oosi idapoolselt harjalt keskaegne savinõukild, mis viitab otseselt kunagisele inimtegevusele ja paiga pikaajasele kasutamisele.
- 3.5. Mälestis vastab teabe teadusliku väärtuse ja ainulaadsuse kriteeriumile (määruse § 4 p 2). Mälestis on arheoloogiliste leidude põhjal dateeritav I aastatuhandesse. Selle ajastu linnustele, sh linnus-asulatele on iseloomulik väheste leidudega õhuke kultuurikiht. Sarnased õhukese kultuurikihiga linnus-asulad on lähiümbruses näiteks Karitsa Juprimägi, Nurkse, Toolse Ussimägi, Koila ja Pada II linnamägi. Linnuse ja asula kompleksi kultuurikihi terviklikult säilimine on oluline, kuna iga võimalik arheoloogiline leid on väärtuslik ajalooallikas, eelkõige oma algupärase kontekstis. Kogu linnusel säilinud informatsioon nii linnuse asustamise, kasutamise kui ka hülgamise kohta on unikaalne ja väga oluline, rikastades nii kohalikku ajalugu kui ka täiendades laiemalt kogu Eesti asustus-, kaubandus- ja sõjaajalugu. Linnus-asula säilimine koos loodusliku kontekstiga annab ühtlasi infot rauaaja II poole asustuse, kindlustusrajatiste ja maastiku omavaheliste suhete kohta.
- 3.6. Mälestis vastab silmapaistvuse ja erilise kriteeriumile (määruse § 4 p 3), kuna oosil paiknev linnus ja asulakoht on maastikuelemendina silmapaistvad seda ümbritseva tasandiku suhtes. Samuti on looduses selgelt tuvastatav linnust ümbritsev reljeefne inimtekkeline vall, mille konstruktsioonidest on säilinud maa-alused paekivist, kruusast ja puidust kaitserajatiste jäänused. Tüpoloogiliselt kuulub Kloodi Pahnimägi arheoloog Evald Tõnissoni määratluse järgi niinimetatud Kalevipoja sängi tüüpi linnuste hulka.³ Nimetatud linnustetüüpi iseloomustavad kaitserajatiste piklik kuju ja paiknemine mäeseljaku keskses kõrgemas osas, loodusliku kaitse eeldused küljenõlvade näol kahel seljaku küljel ning kaks inimtekkelist otsavalli. Lisaks esinevad otsavallidele ka äärevallid. Tegu on esindusliku I aastatuhandel kasutatud linnuse näitega, kus on jälgitavad inimeste valmistatud kaitserajatised ja struktuurid. Ühtlasi on koht olnud veel hiljaaegu olnud laiemas tähendusega kogukondlik paik, mida on kohalik kogukond kasutanud.

---

³ Tõnisson, E. 2008. Eesti Muinaslinnad. Muinasaja teadus 20. Toimetanud ja täiendanud A. Mäesalu ja H. Valk.

- 3.7. Mälestis vastab säilitatavuse kriteeriumile (määruse § 4 p 6), kuna linnus ja asulakoht on säilinud oma algses asukohas. Kui linnuse piire tähistab inimtekkeline vall koos looduslike kaitseelementidega, siis asulakoha täpne piir ei ole sellisel moel maastikul säilinud. Asulakohtade kultuurikiht esineb tüüpiliselt laiguti ning leiumaterjali ja struktuuride jäänused on seega tuvastatavad laiemal alal. Mälestist on oluline säilitada tervikliku kompleksina, mille igasuguses mahus lõhkumisel kaoksid nii arheoloogiline kui ka maastikuline kontekst.
- 3.8. MuKS kohaselt on riikliku kaitse eelduseks, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala esindab Eesti ainelise kultuuripärandi väärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muu kultuuriväärtus või mille säilitamise kohustus tuleneb rahvusvahelisest lepingust. Linnused on ühed kõige imposantsemad muinasaegsed rajatised ja maamärgid ning jäljed rauaaja inimeste tegevusest maastikul ja nende suhetest ümbritseva keskkonnaga. Kaitsealuseid muinasaegseid linnuseid on Eestis kokku 118, mis on võrreldes arheoloogiamälestiste üldarvuga (6730) väike arv. Kloodi Pahnimäe linnus ja asulakoht on seejuures unikaalne mälestis, mille teevad eriliseks selle geograafiline asend, kaitserajatised ja linnus-asula kompleksi olemasolu.
- 3.9. Eeltoodule tuginedes esindab Kloodi Pahnimäe linnus ja asulakoht Eesti kultuuripärandi väärtuslikumat osa ja vastab riikliku kaitse eeldusele. Linnus ja asulakoht sisaldavad teaduslikult ning arheoloogiliselt väärtuslikku teavet rauaage asustuse ja ühiskonna kohta, mis läheks ulatuslike pinnasetööde tulemusel kultuurikihi ning konteksti hävimisega kaotsi. Menetluse käigus on jõutud järeldusele, et mälestise piiride määramine on põhjendatud vastavalt käskkirja lisas 1 näidatud ulatuses.

IV. Menetlusosaliste arvamused

- 4.1. 16.12.2022 saatis Muinsuskaitseamet mälestiseks olemise muutmise eelnõu tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks mälestise ja selle kaitsevööndi maa-ala piiresse jäävate kinnisasjade omanikele, Rakvere Vallavalitsusele, Maa-ametile ning Keskkonnaametile.
- 4.2. 02.01.2023 edastas Maa-amet eelnõu tutvumiseks OÜ-le Päide Liiv, kellele kuulub geoloogilise uuringu luba Veltsi IV uuringuruumis.
- 4.3. 03.01.2023 avaldas Keskkonnaamet eelnõule arvamust, juhtides tähelepanu, et menetluses hõlmatud maa-alale ulatuvad uuringuruumid Veltsi ja Veltsi IV. Mõlemale uuringuruumile on väljastatud uuringuload OÜ-le Päide Liiv. Keskkonnaamet selgitas, et planeeritav kultuurimälestiseks olemise muutumine ei sea takistusi Keskkonnaameti poolt väljastatud lubadega lubatud tegevustele, kuna geoloogilise uuringu luba ei anna uuringuloa omanikule garantiid, et talle hilisemalt maavara kaevandamise luba antakse ning samuti ei teki geoloogilise uuringu loa saamisel õiguspärast ootust maapõueseaduse kohase kaevandusloa saamiseks.
- 4.4. 03.01.2023 esitas Päide Liiv OÜ ja P.N. volitatud esindaja advokaadibüroo Kaevando & Partnerid eelnõule vastuväited ja taotles mälestise ja kaitsevööndi ala vähendamist, menetluse lõpetamist või mälestise ja kaitsevööndi suurendamise asemel veel läbi uurimata alade arheoloogiliseks leiukohaks määramise kaalumist. Vastuväidete esitamisel tugineti P.N. 17.12.2020 esitatud taotlusele, milles esitati aramus, et mälestis ei vasta kultuurimälestise tunnustele ja Kiigemetsa katastriüksusel ei ole linnust säilinud.
- 4.5. 03.02.2023 esitas Muinsuskaitseamet oma seisukoha Päide Liiv OÜ ja P.N. vastuväidetele, selgitades, et Muinsuskaitseamet on P.N. taotlusele vastanud 11.01.2021 ning vastuse kohaselt on Pahnimäe linnuse puhul tegemist maastikuliselt imposantse ja väga hästi säilinud linnusega, mille vall on visuaalselt nähtaval kujul säilinud nii Pahnimäe kui ka Kiigemetsa kinnistutel. Lisaks selgitas Muinsuskaitseamet, et mälestiseks olemise muutmise menetluse algatamisel tugineti eksperdihinnangule, mille seisukohtadega nõustus ka arheoloogiapärandi eksperdinõukogu. Seejuures ei nõustu Muinsuskaitseamet, et planeeritava laienduse ala oleks vaja tunnistada arheoloogiliseks leiukohaks, et sellelt maa-

alalt peale uuringute läbiviimist riiklik kaitse kaotada. Eelnevast tulenevalt on mälestise ja kaitsevööndi maa-ala suurendamine eelnõus välja toodud viisil põhjendatud ja Muinsuskaitseamet jätkab menetlust.

- 4.6. 13.06.2023 esitas P.N. ja Päide Liiv OÜ volitatud esindaja advokaadibüroo Kaevando & Partnerid eelnõule täiendavad vastuväited, edastades need Kultuuriministeeriumile. Vastuväidete esitajad jäid 02.01.2023 esitatud taotluses väljendatud seisukohtade juurde, lisaks avaldati arvamust, et Muinsuskaitseameti poolt 03.02.2023 esitatud seisukoht pole põhjendatud ning et menetluses ei arvestata ega kaalutleta kinnistu omaniku huve. Vastuväidetes taotleti menetluse lõpetamist MuKS § 17 lg 2 alusel või kaaluda mälestise ja kaitsevööndi suurendamise asemel ala määramist arheoloogilise leiukohana.
- 4.7. 02.08.2023 koostas Muinsuskaitseamet mälestise riiklikele kriteeriumitele vastavuse analüüsi lähtuvalt MuKS § 10 lg 1 ning kultuuriministri 15.05.2019. a määrusest nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“. Analüüsis hinnati mälestis vastavaks nii riikliku kaitse üldistele kui ka arheoloogiamälestise kriteeriumitele. Hinnangu põhjal täiendas Muinsuskaitseamet mälestiseks olemise muutmise eelnõud.
- 4.8. 15.08.2023 saatis Muinsuskaitseamet menetlusosalistele teadmiseks Kultuuriministeeriumi ettepanekutest lähtuvalt täiendatud eelnõu. Samal kuupäeval vastas Muinsuskaitseamet P.N. ja Päide Liiv OÜ 13.06.2023 esitatud täiendavatele vastuväidetele. Muinsuskaitseamet põhjendas mälestise vastavust riikliku kaitse eeldustele, viidates 02.08.2023 koostatud analüüsile. Samuti selgitati, et Muinsuskaitseamet ei ole rikkunud proportsionaalsuse põhimõtet, riivanud omandi- ja ettevõtlusvabaduse põhiõigust ega alusetult hinnanud menetletavat maa-ala kultuuriväärtuslikuks. Muinsuskaitseamet rõhutas mälestise terviklikkuse säilitamise vajadust ja põhjendas, et suure ulatusega maa-ala täielik läbiuurimine oleks vastuolus muinsuskaitse põhimõtetega. Samuti leidis Muinsuskaitseamet, et menetletava ala arheoloogilise leiukohana määramise ettepanek ei ole põhjendatud, kuna maa-ala vastab riikliku kaitse üldistele ja arheoloogiamälestise kriteeriumitele ja jäi seisukohale, et arheoloogiamälestise andmete muutmine on põhjendatud ning menetlust jätkatakse.

V. Kultuurimälestise andmete muutmise põhjendus

Mälestise kultuuriväärtus

- 5.1. Riiklik kaitse kehtestatakse MuKS § 10 lg 1 alusel ainult sellele kultuuriväärtusega asjale või maa-alale, mis esindab Eesti ainelise kultuuripärandi väärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muu kultuuriväärtus või mille säilitamise kohustus tuleneb rahvusvahelisest lepingust. Nende säilitamine ja mistahes kahjustamise võimaluse ärahoidmine on nii riigi kui ka omanike kohustus.
- 5.2. Linnuse asukoht on märgitud 1881. aasta Veltsi mõisa kaardile nimetusega Pahnhi mägi. Teadaolevalt esmakordselt on linnust kirjeldanud Jaan Jung 1910. aastal ilmunud raamatus „Muinasajateadus eestlaste maalt III. Kohalised muinasaja kirjeldused Tallinnamaalt.“ Jung kirjutab, et linnus paikneb pikal, kitsal ja kõrgel mäeseljal, mida nimetatakse Pahnimäeks. Uuringus kirjeldatakse linnusega seonduvat maastikku ning nähtavaid valle jm inimtekkelisi elemente. Linnusel toimusid esimesed arheoloogilised kaevamised 1951. ja 1952. aastal arheoloog Marta Schmiedehelmi juhendamisel, mille tulemused on kirjeldatud vastavas 1955. aasta aruandes⁴.
- 5.3. Linnus võeti vabariiklikus kaitsenimekirjas esmakordselt kaitse alla 1964. aastal mälestise numbriga 1424, nimetusega Linnamägi, asukohaga Rakvere külanõukogu. Sama nimetuse, numbriga ja asukohaga kanti linnus 1973. aastal täiendatud vabariiklikku nimekirja.

---

⁴ Шмидехельм, М. Х. Археологические памятники периода разложения родового строя на Северо-Востоке Эстонии (V в. до н. э. – V в. н. э.). Таллин 1955.).

- 5.4. Arheoloog Tõnno Jonuksi poolt 2021. aastal läbi viidud arheoloogiliste uuringute ja nende põhjal koostatud eksperthinnangu tulemusel täpsustati mälestise ala ja ulatust nii, et see hõlmaks kogu linnusega seotud struktuure, arheoloogilise kultuurikihiga maa-ala ja looduslikke pinnavorme ning linnusega lahutamatult seotud asulakohta. Seejuures on ümbritsevast kõrgemad looduslikud pinnavormid vahetult linnusega seotud, olles linnuse kohavaliku ja rajamise eelduseks, täites selle kaitsefunktsiooni ehk raskendades linnuse piiramist või vallutamist. Linnuse lähedasele platoole on asulakoht rajatud samuti tulenevalt vajadusest kaitsta võimalikult lihtsalt oma vara võimalike ründajate eest ehk ka asulakoha asupaiga valimisel on olnud määrav looduslikult raskemini ligipääsetava koha olemasolu. Eelnevast tulenevalt on vajalik seniseid mälestise piire muuta, et mälestise ala ja kaitsevöönd hõlmaks kõiki linnuse ja asulakohaga vahetult seotud alasid. Vaid seeläbi on tagatud riiklik kaitse kogu kultuuriväärtuslikule maa-alale.

Avalik huvi

- 5.5. Avaliku huvi sihiks on teatud avalik, s.o. üldine ehk ühiskondlik hüve, mille alla kuulub ka Eesti kultuuri säilimine läbi aegade, sh meie ainelise kultuuripärandi väärtuslikuma osa hoidmine ja kaitse. Avalik huvi hõlmab nii vaimseid kui ka materiaalseid aspekte.
- 5.6. MuKS § 3 lg 1 kohaselt on kultuuripärandi väärtustamine ja säilitamine ühiskonna ühine kohustus. Eesti riik on ühinenud rahvusvaheliste lepingutega ja võtnud endale kohustuse tagada riiklikult olulise kultuuripärandi säilimine. Samuti tuleneb kultuuripärandi hoidmise kohustus Eesti Vabariigi põhiseadusest.
- 5.7. Eesti on ühinenud ka mitme rahvusvahelise konventsiooniga, millest on lähtutud mälestiste kaitsekorralduse põhimõtete sõnastamisel. 1996. aastal jõustus Eestis arheoloogiapärandi kaitse Euroopa konventsioon, mille eesmärk on kaitsta ja säilitada arheoloogiapärandit kui Euroopa kollektiivse mälu allikat. 2018. aastal jõustunud Euroopa maastikukonventsioon tõstab esile maastiku tähtsust nii loodus- kui kultuuripärandi põhiosana. 2021. aastal jõustunud kultuuripärandi väärtust ühiskonnas käsitlev Euroopa Nõukogu raamkonventsioon ehk Faro konventsioon rõhutab kultuuripärandi kui ressursi väärtust kestliku arengu loomuliku osana ning põhineb igaühe õigusel saada kultuuripärandist osa, millega omakorda kaasneb kohustus pärandit hoida ja säilitada. Nimetatud konventsioonide põhimõtetest on lähtutud mälestise väärtuste sõnastamisel ning nõuete seadmisel.
- 5.8. Kuna kultuuripärandi säilimine on selgelt väljendunud avalik huvi, näeb riiklikult olulistele kultuuripärandi objektidele MuKS ette kitsenduste seadmise. See lubab seada mälestistega seotud tegevustele ja töödele kõrgendatud nõudmised, mis peavad tagama kultuuripärandi säilimise.
- 5.9. Kloodi Pahnimäe linnus ja asulakoht on olulised. Linnused on omaaegsed piirkonna keskused, millega seostub tagamaa, st piirkonnas pidi olema piisavalt asustust, et linnus saaks esile kerkida. Linnused on Eesti asustusajaloo seisukohalt võtmetähtsusega muistisetüüp, mis kannab endas teavet nii laiemalt ühiskonna arengu kui ka tollaegse igapäevaelu, kaubandussuhete ja sõjanduse kohta. Tegu on võimukeskustega, imposantsete maamärkidega, mis on selgelt kujundanud nii kohaliku piirkonna ajaloo kulgu kui ka laiemalt mõjutanud kogu Eesti ajalugu. Linnuse ja asulakoha säilimine on vajalik kultuurilise järjepidevuse tagamiseks, mis omakorda aitab kaasa ühiskonna tasakaalustatud arengule. Arvestades eeltoodut, seisneb konkreetset juhul avalik huvi ühiskonna vajaduses säilitada kultuuriväärtusi nii praegustele kui ka tulevastele põlvedele.
- 5.10. Peamiseks kultuuriväärtuse säilimist ohtu seadvaks tegevuseks menetletaval alal on kaevanduste rajamine ja sellega seoses maa sihtotstarbe võimalik muutmine maatulundusmaast mäetööstusmaaks. Linnus ja asulakoht on arheoloogiamälestisena inimtegevuse säile, asi või nende kogum ja muud jäljed, mis on kultuurimaastiku ajalise mitmekihilisuse näitajad ja mille oluline osa on arheoloogiline kultuurikiht. Maavara kaevandamise käigus häviks arheoloogiline kultuurikiht tagasipöördumatult.

Arheoloogiamälestised annavad uurimise läbi teaduslikku informatsiooni inimkonna ajaloo ning inimese suhte kohta looduseskonnaga. Sellised arheoloogilised uuringud, mille käigus mälestis suures osas säilib, on alal lubatud. Mälestise muudetud piiri sisse jääva ala kohta on käesoleval ajal piisavalt teadmisi, mille põhjal väärib see riiklikku kaitset. Ala läbi kaevamine oleks seega vastuolus muinsuskaitse põhimõttega hoida ja talletada kultuuripärandit nii praegustele kui tulevastele põlvetele ja kindlustada kultuurimälu kandev elukeskkond.

Piirangud on vajalikud, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise puudutatud isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Käskkirja andmise eesmärgi (mälestise säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Arvestades mälestise ainulaadust ja asjaolu, et ala kaevandamine võib tuua kaasa pöördumatult kahjulikke tagajärgi (maa-alal on maavarade registris arvel olevad Haljala uuringuväli (M33) ja Veltsi (Pahnimäe) maardla (M371), ei ole piirangute kehtestamisele teist sama tõhusat alternatiivi. Mälestise alal või selle kaitsevööndis pinnase kaevandamine hävitaks sealse arheoloogilise kultuurikihi, muudaks pöördumatult linnuse vahetut keskkonda lõhkudes seeläbi paiga ajaloolise konteksti ja raskendaks linnuse ja asulakoha terviklikku tajumist maastikul ning seaks ohtu linnuse ja asulakoha edasise säilimise. Kaevandamisel tekkivad võimalikud pinnasevaringud kahjustaksid pöördumatult linnust ja hävitaksid asulakoha. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa kultuuriväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Riikliku kaitse tagamisega ja kultuuriväärtusi hävitavatele tegevustele piirangute seadmisega linnus ja asulakoht säilivad, kultuuriväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad. Maaomanikul ei ole õigust mälestist hävitada, kuid tegevused, mille käigus mälestis säilib (sh ehitamine, raie), ei ole keelatud (vt täpsemalt ptk „Mõjud“).

- 5.11. Avalikku huvi mälestise andmete korrigeerimiseks ja kultuuripärandi säilitamiseks on väljendanud ka kohalik omavalitsus. Arvamust mälestise kaitsmise täiendavate abinõude rakendamise osas väljendati 12.11.2020 ja 01.09.2021 toimunud kirjavahetuses.

Kehtivas 21.04.2010 kehtestatud Rakvere valla üldplaneeringus on märgitud, et uusi mäetööstusmaid selle planeeringuga ei kavandata ning mälestise asukoht on esile toodud kaitsealana. Samuti on koostamisel olevas Rakvere valla üldplaneeringus sõnastatud, et olemasolevates karjäärides ja kaevandustes on varud piisavad, mistõttu täiendavate alade kasutuselevõtt ei ole vajalik, ning et arheoloogiapärandi puhul tagab säilimise eelkõige senise maakasutuse jätkumine.

Lisaks on 27.02.2019 kehtestatud Lääne-Viru maakonnaplaneeringus 2030+ rõhutatud, et kui soovitakse muuta senist maakasutust piirkondades, kus maavarad ja kultuuripärand paiknevad ühes asukohas, tuleb kaaluda ajaloolise asustusstruktuuriga maastiku säilitamist, arvestada seni veel leidmata arheoloogiapärandiga ning tagada võimalus seda uurida.

- 5.12. Eesti Geoloogiateenistus on teostamas Lääne- ja Ida-Virumaa ehitusmaavarade leviku, kaevandamise ja kasutamise varustuskindluse uuringut. Eeldatavalt 2026. aasta I kvartalis valmiva aruande eesmärk on anda ülevaade ehitusmaavarade ressursist ning nende kasutamisest, hinnates olukorda praegusest varustuskindlusest lähtudes ja kirjeldades ehitusmaavaradega varustatuse võimalusi põhjalikumalt kuni aastani 2035 ning pikema perspektiiviga kuni 2050. Uuring käsitleb sealjuures liiva- ja kruusamaardlaid, millest olulisemadena Lääne-Virumaal on esile tõstetud Kellavere-Veskimäe liivamaardla ja Maleva kruusamaardla. Virumaa ehitusmaavarade aruanne ei käsitle seejuures detailselt Veltsi maardlat (M371), millest võib järeldada, et see ei ole prioriteetse tähtsusega, samas nentides, et maavarade varustuskindluse tagamine on riigi huvi ja kaevandamisvõimalustele piirangute seadmisel tuleb kaaluda alternatiivseid võimalusi kaevandamiseks.

- 5.13. Arvestades, et kavandatav kaitsevöönd jääb osaliselt maardla alale ja alal on väljastatud geoloogilised uuringuload ning tõdedes, et ka kaevandamise puhul on tegemist olulise avaliku huviga, kaaluti käskkirja koostamisel põhjalikult mõlemaid huve. Kaalumise käigus püüti leida lahendus mõlema huvi realiseerimiseks. Kaalumisel võeti arvesse, et antud juhul on arheoloogiamälestise puhul tegemist taastumatu väärtusega, mille asukohta ei saa muuta. Samas on liiva kaevandamiseks asukohti mitmeid ning lisaks ei ole Eesti Geoloogiateenistuse teostavas uuringus Veltsi maardlat eraldi käsitletud, millest lähtudes saab järeldada, et kaevandamine antud alal ei ole hetkel riigi jaoks primaarne. Samuti võeti kaalumisel arvesse, et kaevandamine lõhuks mälestise lõplikult ning selle taastamine poleks võimalik. Seetõttu kaalub kultuuripärandi säilitamise huvi antud juhul üle avaliku huvi kaevandamiseks ning mõlema huvi samavääne kaitse antud alal pole võimalik.

Kaitsevöönd

- 5.14. MuKS § 14 lg 1 kohaselt võib kinnismälestise kaitseks kehtestada kaitsevööndi, kaaludes selle vajadust ja ulatust kaitsevööndi eesmärkidest lähtudes. Kaitsevööndi kehtestamise eesmärgid on tagada kinnismälestise säilimine sobivas ja toetavas keskkonnas, mälestise vaadeldavus ning kinnismälestist ümbritseva arheoloogilise kultuurikihi säilimine. Seejuures ei pea kaitsevööndi kehtestamiseks esinema kõik eesmärgid üheaegselt.
- 5.15. Mälestiseks tunnistamise ajal kehtinud MuKS (RT I 1994, 24, 391) § 25 sätestas, et kinnismälestise kaitseks kehtestatakse kaitsevöönd, millele laienevad kaitsekohustuse teatistes esitatud kitsendused. Kaitsevööndiks oli 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei olnud märgitud teisiti. Kuna mälestiseks tunnistamise õigusaktiga mälestisele eraldi kaitsevööndit ei kehtestatud, tekkis kaitsevöönd seaduse alusel. 01.05.2019 jõustunud MuKS § 95 kohaselt on enne 29.12.2008 ministri määruse või käskkirjaga mälestiseks tunnistatud mälestiste kaitsevöönd 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates, kui õigusaktis ei ole määratud teisiti.
- 5.16. Mälestise senist kaitsevööndi piiri muudetakse ja kehtestatakse erikujuline kaitsevöönd, mille eesmärgid on:
- 5.16.1. tagada kinnismälestiste säilimine sobivas ja toetavas keskkonnas (MuKS § 14 lg 2 p 1). Kaitsevööndisse hõlmatakse lisaks linnust ja asulakohta ümbritsevad pinnavormid, sh mälestisest idas ja läänes olevad madalamad nõlvad. Looduslik pinnavorm tervikuna oli linnuse asukoha valiku ning kasutamise ajal määravaks. Kaitsevöönd sellises ulatuses tagab mälestise säilimise sobivas ja toetavas keskkonnas.
  - 5.16.2. tagada mälestise vaadeldavus (MuKS § 14 lg 2 p 2), kuivõrd mälestis on maastikul oluline imposantne maamärk. See peab olema ümbritsevast selgelt eristuva objektina vaadeldav vähemalt seda ida ja lääne poolt ümbritsevatelt teedelt, mida kasutades möödub mälestisest palju inimesi, sealhulgas potentsiaalseid pärandihuvilisi ning kust avanevad vaated mälestisele, võimaldades objekti tervikuna looduskeskkonnas tajuda.
  - 5.16.3. tagada mälestise arheoloogilise kultuurikihi säilimine (MuKS § 14 lg 2 p 3). Kaitsevööndi määramine arheoloogilise kultuurikihi säilitamise eesmärgil on oluline, kuna arheoloogilise kultuurikihi ulatust ei ole võimalik täpselt määrata ilma ala täielikult arheoloogiliselt läbi kaevamata.
- 5.17. Senise kaitsevööndi pindala oli 6,93 ha ja selle ulatus korrapäraselt 50 m laiuselt ümber mälestise ala. Seejuures ei järginud senine kaitsevöönd ümbritseva keskkonna eripärasid, vaid tulenes kaitse alla võtmise ajal kehtinud MuKS-st. Kaitsevööndi ulatuse muutmisel on eelnimetatud tingimusi arvestatud, mistõttu kaitsevööndiga hõlmatud maa-ala suureneb.
- 5.18. Kaitsevöönd ulatub järgmistele kinnistutele: Karukella (KÜ 66201:001:0535), Kiigemetsa (KÜ 66101:001:0195), Pahn (KÜ 66201:001:0958), Pahnimäe, (KÜ 66201:001:0534). Kaitsevööndi piirang suureneb Pahnimäe ja Pahn kinnistutel, jääb ligikaudu samaks

Karukella kinnistul ning väheneb Kiigemetsa kinnistul. Seejuures kaob kaitsevööndi piirang mälestisest lõuna ja kagu poole jäävatelt Asfaltbetooni (KÜ 66201:001:0620) ja Liivalepiku (KÜ 66201:001:0456) kinnistutelt, kuivõrd tegemist on tootmismaaga, mille puhul on kultuuriväärtuslik keskkond juba oluliselt ja pöördumatult muutunud.

5.19. Uus kaitsevöönd kehtestatakse 7,12 ha suurusel alal lisas 1 märgitud ulatuses.

Leevendused

5.20. MuKS-i § 19 lg 2 punkti 4 kohaselt märgitakse mälestiseks tunnistamise käskkirjas leevendused MuKS-i § 52 lg-tes 1–3 ja § 62 lg 1 sätestatud tööde tegemise loakohustusest ning § 58 lg-tes 1–3 ja §-s 66 sätestatud kooskõlastamise või teavitamise kohustusest, kui neid tehakse.

5.21. Linnuse ja asulakoha alal ja kaitsevööndis eelnimetatud tööde tegemise loakohustusest ega tööde tegemise teatise esitamise kohustust ei leevendata, kuna arheoloogiline kultuurkiht, sh selles säilinud arheoloogilised leiud ja struktuurid, paiknevad osaliselt maa peal ja vahetult maapinna lähistel. Seetõttu mõjutavad nii ehitamine, kõrghaljastuse rajamine, raie-, kaeve- ja muude pinnase teisaldamise või juurdeveoga seotud tööd kui ka maapinna ettevalmistamine metsaseaduse tähenduses otseselt mälestise säilimist. Ühtlasi on oluline säilitada linnuse välisilme, mistõttu ei ole asjakohane eelnimetatud tööde loa- või teatise esitamise kohustust leevendada.

Mõjud

5.22. Mälestise ja kaitsevööndi alal kehtivad MuKS-st tulenevad kitsendused eesmärgiga tagada kultuuripärandi parem säilimine.

5.23. Käskkirja kehtestamisel on ehitus- ja kaevetegevuse puhul vajalik ennetavalt kaaluda võimalusi arheoloogilise kultuurikihi säilitamiseks ning arvestada arheoloogilise uuringu tegemise kohustusega. MuKS § 31 lg 1 sätestab, et kui mistahes paigas avastatakse ehitamisel, teede, kraavide ja trasside rajamisel või muude mulla- ja kaevetööde tegemisel arheoloogiline kultuurkiht, on leidja kohustatud tööd peatama, säilitama koha muutumata kujul ning viivitamata teavitama sellest Muinsuskaitseametit sõltumata sellest, kas piirkond on riikliku kaitse all või mitte. Kui tööde käigus leitakse arheoloogiline leid, tuleb sellest samuti viivitamatult Muinsuskaitseametile teada anda. Eeltoodu kehtib mitte ainult mälestisel või selle kaitsevööndis, vaid ka väljapool neid asuvatel aladel. Mälestise piiride muutmisega nii, et need vastaksid täpsemalt linnusega seotud arheoloogilise kultuurikihi ja pinnavormide ulatusele, saab maaomanik või valdaja tööde tegemise planeerimise faasis kultuuripärandiga arvestada, vältides seeläbi ootamatusi, mis muudavad tööde tegemise keerulisemaks ja ettenähtust kallimaks.

5.24. Ettevaatuspõhimõtte (MuKS § 3 lg 4) kohaselt peavad mälestisele suunatud tegevused vähendama mälestise hävimise ohtu ning toetama väärtuste säilimist. Kinnismälestisel ja selle kaitsevööndis tööde tegemisel järgitavaid nõudeid reguleerivad MuKS §-d 49, 50, 52, 54, 55 ja 58, mille kohaselt tuleb arheoloogiamälestisel tehtavate tööde (kõrghaljastuse rajamine, raie-, kaeve- ja muud pinnase teisaldamise või juurdeveoga seotud tööd ning maapinna ettevalmistamine metsaseaduse tähenduses) puhul Muinsuskaitseametile esitada vastavalt tööde tegemise loa taotlus või tööde tegemise teatis. Lisaks sellele kooskõlastab pädev asutus Muinsuskaitseametiga ehitusteatise või ehitusloa kohustusega ehitise ehitamise mälestisel ja kaitsevööndis ning kinnistu piiride ja maa sihtotstarbe muutmise arheoloogiamälestisel. Ühtlasi peab Muinsuskaitseamet olema kaasatud mälestise alal ja selle kaitsevööndis projekteerimistingimuste, ehituslubade ja kasutuslubade menetlusse.

5.25. Mälestise alale ja osaliselt selle kaitsevööndisse jäävad Pahnimäe ja Kiigemetsa kinnistud ning mälestise kaitsevööndisse jääv Pahnii kinnistu on sihtotstarbeliselt maatulundusmaad ehk põllumajandussaaduste tootmiseks või metsakasvatuseks kasutatavad või vastava potentsiaaliga maad. Mälestise kaitsevööndisse jääv Karukella kinnistu on sihtotstarbelt

elamumaa ehk alaliseks või perioodiliseks elamiseks ettenähtud ehitiste maa ja garaažide maa. Mälestise andmete muutmine ei muuda nimetatud kinnistute ala kasutamist maatulundusmaana või elamumaana võimatuks ega raskenda seda oluliselt.

- 5.26. Lähtuvalt kavandatud pinnasesse sekkuvate tööde iseloomust on Muinsuskaitseametil õigus määrata tööde tegemise tingimusi, sh uuringu tegemise kohustust, kuid samuti keelduda teatud tööde lubamisest. Just need otsused määravad ühtlasi omandikitsenduse ulatuse ja kohustavad leidma õiglast tasakaalu üldise kultuuriväärtuse huvi ja omaniku huvi vahel. Teavitamisel või loa taotlemisel selgub ja määratakse kindlaks, kas mingeid täiendavaid muinsuskaitsekohustusi üldse ei kaasne või on vaja kindlaks määrata need nõuded, mis samal ajal kaitsevad kultuuriväärtust ja võimaldavad omanikul kasutada oma omandit sellisel eesmärgil, nagu ta soovib. Loa taotlemine või teatise esitamise kohustus ise ei ole omaniku jaoks ülemäärane nõue. Muinsuskaitseamet teeb sobiva otsustuse võimalikult kiiresti, kuid hiljemalt õigusaktidest tuleval tähtajal ja omanikku menetlusse kaasates. Muinsuskaitseameti määratud arheoloogilise uuringu puhul on võimalik taotleda uuringutele kulunud summa hüvitamist MuKS-i § 48 lg 2 alusel.
- 5.27. Käskkirjaga sätestatud piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab mälestise säilimise ja on proportsionaalne seatud eesmärgi suhtes. Käskkiri seab kitsendused Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) §-st 31 tulenevale ettevõtlusvabadusele ja §-st 32 tulenevale omandiõigusele. Nii PS §-s 31 sätestatud ettevõtlusvabadus kui ka PS §-s 32 sätestatud omandipõhiõigus ei ole piiramatud. Omandipõhiõiguse puhul tähendab eeltoodu muu hulgas, et kuigi PS § 32 lg 1 sätestab igaühe õiguse oma omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada, on sama paragrahvi lg-st 2 tulenevalt lubatud seadusega sätestada õiglased ja eesmärgi kaalukusele vastavad omandikitsendused. Nimetatud põhiõiguste piiramist õigustab iga PS-iga kooskõlas olev eesmärk, sealhulgas Eesti kultuuri säilimine (PS preambul). PS sätestab ühe põhieesmärgina eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise tagamise läbi aegade. Kultuuripärand on osa eesti rahvuskultuurist ning eesmärgid selle säilimiseks õigustavad omandi vaba valdamise, kasutamise ja käsutamise piiramist. Seega ei ole omandipõhiõigusel teiste põhiseaduslike väärtuste ees igal juhul prioriteeti ning seadusega võib omandi vaba valdamise, kasutamise ja käsutamise õigust kitsendada, kui see on vajalik muu põhiseadusliku eesmärgi saavutamiseks.
- 5.28. Antud juhul piirangute seadmisega kaasnev omandipõhiõiguse vaba teostamise kitsendamise vajalikkus tuleneb vajadusest kaitsta linnust ja asulakohta kui kultuuripärandit ning on kooskõlas PS-iga ja samuti MuKS-is esitatud muinsuskaitse põhimõtetega, mille kohaselt on kultuuripärandi väärtustamine ja säilitamine ühiskonna ühine kohustus ning mälestistele suunatud tegevused peavad vähendama nende hävimise ohtu ja toetama väärtuste säilimist. Kitsendused omandiõigusele seatakse MuKS-i alusel käesoleva käskkirjaga.
- 5.29. Piirangute seadmise eesmärk laiemal alal on kultuuriväärtuste ehk linnuse ja asulakoha säilimine. Mälestise ning selle kaitsevööndi piiri muutmine ja sellega kaasnevad omandipõhiõiguse piirangud on õiguspärased, põhjendatud ja vajalikud ning senisest laiemalt alal piirangute seadmisega kaasnev omandipõhiõiguse ja ettevõtlusvabaduse vaba teostamise kitsendamine PS-iga kooskõlas.

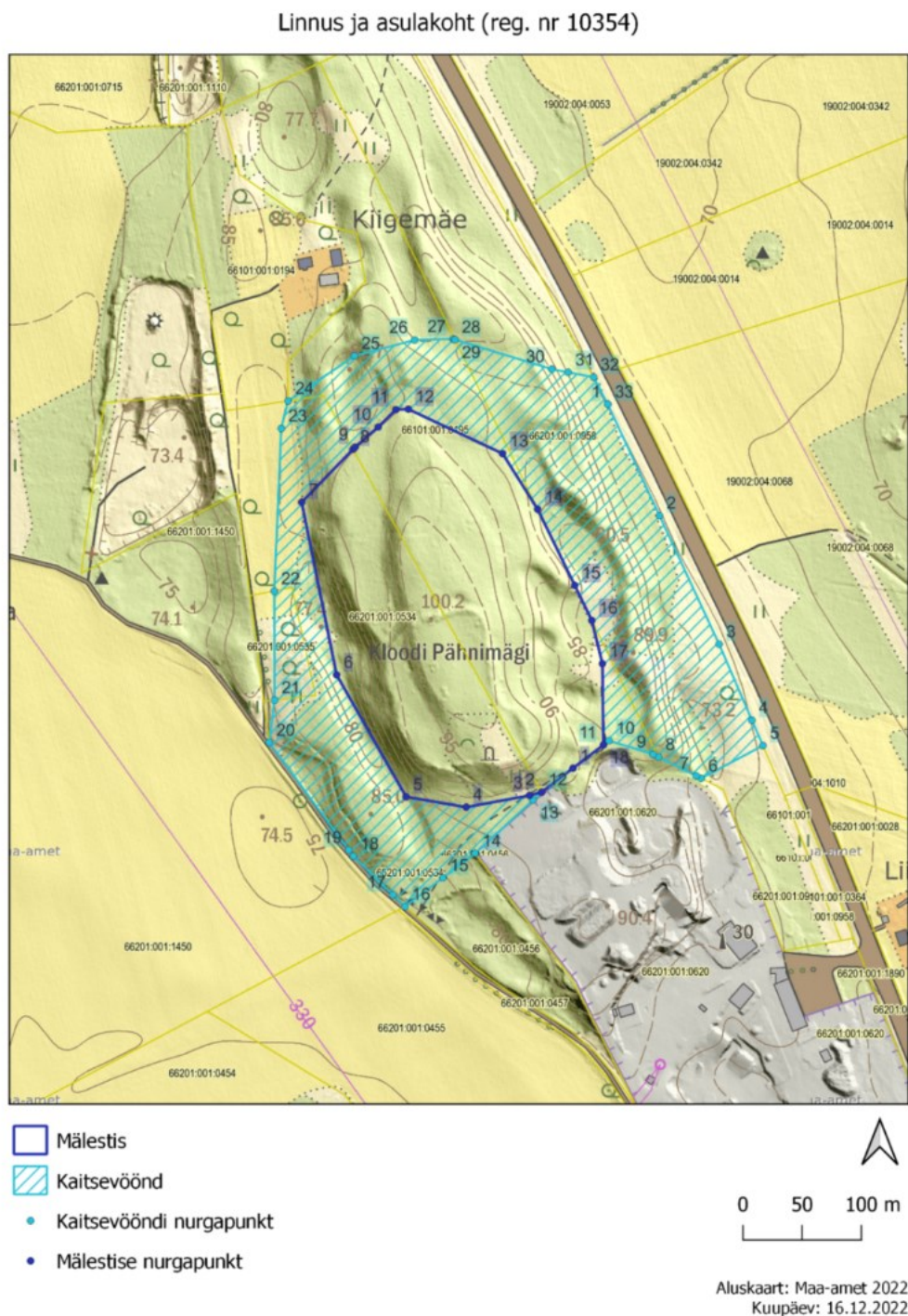
VI. Muinsuskaitse Nõukogu seisukoht

- 6.1. Muinsuskaitse Nõukogu arutas ettepanekut 27.03.2023 koosolekul, nõustus sellega ja tegi kultuuriministrile ettepaneku mälestise andmeid muuta.

(allkirjastatud digitaalselt)
Heidy Purga

Mälestise „Linnus ja asulakoht“ piir, kaitsevöönd ja koordinaadid

Kaart 1. Mälestiste „Linnus ja asulakoht“ piir ja kaitsevöönd

Tabel 1. Mälestiste „Linnus ja asulakoht“ piiri koordinaadid.

NR	X	Y
1	6586551,49	630932,58
2	6586531,16	630906,01
3	6586528,4	630895,78
4	6586518,5	630842,31
5	6586527,23	630791,51
6	6586630,42	630732,78
7	6586776,51	630703,23
8	6586821,43	630746,72
9	6586823,14	630748,38
10	6586840,23	630768
11	6586854,84	630782,81
12	6586855,26	630793,4
13	6586817,64	630873,05
14	6586770,6	630902,67
15	6586706,13	630934,03
16	6586676,4	630948,5
17	6586639,94	630957,41
18	6586571,18	630958,31

Tabel 2. Mälestiste „Linnus ja asulakoht“ kaitsevööndi koordinaadid.

NR	X	Y
1	6586859,44	630961,97
2	6586765,2	631005,63
3	6586656,33	631056,1
4	6586592,05	631083,81
5	6586570,6	631093,06
6	6586542,87	631040,88
7	6586544,97	631036,66
8	6586560,93	631004,68
9	6586563,2	631000,26
10	6586574,76	630962,99
11	6586571,18	630958,31
12	6586531,16	630906,01
13	6586524,49	630898,77
14	6586479,41	630849,9
15	6586458,64	630822,49
16	6586434,42	630790,51
17	6586444,41	630780,27
18	6586477,06	630746,84
19	6586482,24	630743,01
20	6586573,23	630675,76
21	6586609,03	630680,31
22	6586701,33	630680,05
23	6586838,91	630685,92
24	6586862,2	630691,73
25	6586900,29	630747,86
26	6586913,79	630798,66
27	6586914,58	630831,2
28	6586914,13	630832,78
29	6586914,1	630832,8

30	6586889,18	630914,55
31	6586886,49	630928,42
32	6586882,32	630949,97
33	6586859,44	630961,97